

Д. А. КРАСНІКОВ

НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Досліджено негативні наслідки впливу корупції на фінансову систему держави. Проаналізовано основні корупційні схеми та їх наслідки з огляду на витрачання державних коштів та нанесення збитків. Розглянуто тенденції нового законодавства у сфері протидії корупції.

Ключові слова: корупційні схеми, тіньова економіка, зловживання службовим становищем, службова особа.

In this article have been investigated the negative effects of corruption on the financial system of the state. The main corruption schemes and their implications have been analyzed with regard to the state funds spending and state loss. The article also examined the new legislation trends on combating corruption.

Key words: corruption schemes, shadow economy, abuse of power, public servant.

Корупція у процесі розвитку економіки багатьох країн захоплює все більші простори фінансово-економічних відносин у світі і для її стримання потрібні зусилля різних сторін суспільства. Україна на початку свого становлення зіштовхнулася із цією проблемою досить гостро, коли і так незадовільні показники економічного зросту країни гальмувались розвитком корупційних схем саме у фінансовій системі держави, що зазвичай призводить до збитків, завданих державі в цілому.

Корупція (лат. *corruptio* – підкуп, хабар) – це неправомірна діяльність у сфері політики та державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами доручених їм прав і владних можливостей для особистого збагачення [5].

Сфера економіки будь-якої країни завжди виступає саме тим полігоном, на якому й розгортається найбільша боротьба за незаконні прибутки, винагороди, економічні переваги. Корумпованість економіки призводить до ослаблення фінансової системи держави, оскільки приватний бізнес переходить у тіньовий сектор, від цього не працюють на повну силу система оподаткування і правила підприємницької діяльності, постійно порушується законодавство, що у свою чергу підриває довіру до державного апарату в цілому та завдає фінансових втрат державному бюджету.

За показниками Transparency International, у світі лише у сфері державних закупівель щорічно втрачається не менше 400 млрд дол. у результаті хабарництва та корупції, що підвищує затрати державних коштів на 20 – 25 % [6].

В Україні ситуація не краща – жага легких прибутків веде до зловживання службовим становищем, а безкарність – до вкорінення цього явища, що завдає

неймовірних збитків державному бюджету і особливо у сфері використання державних коштів.

Проблема протидії корупції в Україні була і залишається надзвичайно актуальною як для держави, так і суспільства в цілому.

Якщо розглядати наукові роботи сучасних учених, які досліджували явище корупції, таких як І. Голосніченко, Р. Калюжний, В. Гіжевський, можемо підсумувати, що в більшості випадків корупція розглядається як негативне явище в юридичному та політичному аспектах, але рідше проводяться аналітичні розрахунки впливу цього явища на фінансову сторону економічних відносин країни. Зарубіжні учені Глен Уер, Шон Мосс, Едгардо Кампос, Грегорі Нун досліджували загальносвітові тенденції втрат грошових коштів унаслідок корупційних явищ.

Метою роботи є детальний розгляд явища корупції та його впливу на фінансову систему держави в розрізі аналізу завданих державі збитків.

Актуальність теми цього дослідження зумовлюється загостренням проблеми поширення корупції в Україні, збільшенням різноманітності форм її проявів на сучасному етапі у процесі становлення і розвитку економічної системи України, її впливом на економіку держави та соціальну сферу, а також необхідності посилення боротьби з цим протиправним явищем і наслідками, які воно викликає.

Корупція дійсно існує в багатьох країнах, але в Україні вона має свої особливості, результатом яких, як правило, є надзвичайно великі збитки, завдані державі.

В Україні корупція найбільше зачепила виконавчу владу, оскільки її представники мають найбільший доступ до державних цінностей: коштів, нерухомості, мають розпорядчі функції.

Це підтверджує і судова практика застосування антикорупційного законодавства: переважна більшість осіб, притягнутих до відповідальності за хабарництво, посадові зловживання – це представники виконавчої влади [5]. Але така статистика ніяким чином не спростовує факт наявності її в інших гілках державної влади в розмірах, що загрожують безпеці держави, якщо не зупинити активний розвиток цього процесу.

Таким чином, корупція безпосередньо зачіпає фінансову сторону всіх галузей економіки. Якщо розглядати збитковість, заподіяну наслідками корупційних явищ у суспільстві, то можемо проаналізувати вплив корупції за окремими напрямками.

У 2011 р. в Україні було прийнято новий Закон України “Про засади запобігання і протидії корупції” [1], відповідно до якого корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень та пов’язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, визначеній у цьому Законі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного

використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Ураховуючи, що неправомірною вигодою в цьому Законі вважаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, то відразу зрозуміло, що наслідком корупції в першу чергу є фінансові втрати. Проте, коли йде мова про хабарництво, то частіше розуміються первинні фінансові втрати з боку зацікавлених комерційних структур чи окремих фізичних осіб, направлені на подальший прибуток чи вигоду, рідше коли розглядаються наслідки корупції з погляду на збитки, завдані державі.

Аналіз впливу корупції на макроекономічному рівні показує, що, по-перше, корупція призводить до розширення тіньової економіки. Відбувається приховування доходів окремих комерційних структур чи фізичних осіб, що з огляду на втрати держави, в першу чергу відображається у зменшенні податкових надходжень до всього державного бюджету. Як наслідок, держава втрачає фінансові важелі управління економікою, загострюються соціальні проблеми через невиконання бюджетних зобов'язань.

По-друге, в результаті розповсюдження корупції та її впливу на ринкові відносини у країні, порушуються конкурентні механізми ринку, оскільки часто у виграті залишається не той, хто конкурентоспроможний, а той, хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричиняє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції в цілому, а якщо говорити про державні кошти, то знову ж таки держава через порушення принципів конкурентоспроможності зазнає значних фінансових втрат через завищення вартості державних контрактів і неякісних поставок за договорами, укладеними в результаті корупційних дій. Опосередковано держава втрачає і через незацікавленість, з огляду на ситуацію, що склалась, представників міжнародного бізнесу заходити на ринок державних закупівель в Україні. Це, у свою чергу, призводить до зменшення конкуренції, а отже, до завищення ринкових цін, відсутності залучення нових передових технологій і сповільнення інтеграції України до європейської економіки.

В Україні законодавством передбачено можливість витратити державні кошти прозоро з максимальною економією та ефективністю, забезпечуючи добросовісну конкуренцію серед претендентів на укладення державних контрактів. Таку можливість гарантує Закон України "Про здійснення державних закупівель" [2], яким урегульовано питання проведення конкурентних торгів серед учасників на постачання товарів, виконання робіт чи надання послуг за державні кошти.

Проте саме в цій сфері – фактично публічних фінансів – держава і зазнає найбільших збитків через корупцію, у результаті порушення основних принципів торгів за державні контракти. Наприклад, одна із найбільш поширених корупційних схем – це "відкати", коли державним службовцям, які відповідають за проведення закупівлі, компанія учасника торгів обіцяє грошову винагороду в разі, якщо вони

забезпечать її перемогу на торгах. Держава відразу зазнає збитків з двох сторін: по-перше, обіцяна грошова винагорода, як правило, компенсується збільшеною вартістю контракту, що, відповідно, тягне за собою надлишкове витрачання державних коштів; а по-друге, в цьому випадку не гарантується якість закупленого товару чи виконаних робіт або наданих послуг, що також буде компенсовано за рахунок державних коштів.

Інша корупційна схема в державних закупівлях пов'язана із заниженням ціни учасника, який претендує на перемогу, і в результаті оголошених торгів визначається переможцем претендент з найнижчою ціною, а по факту його ціна не забезпечить відповідне постачання та вимагатиме або в результаті розірвання укладеного з ним договору, або збільшення вартості контракту вже менш прозорими шляхами ніж це відбувається при конкурентних торгах. У будь-якому випадку державний замовник торгів зазнає надлишкових фінансових витрат, що фактично є збитками, завданими державному бюджету.

Водночас значних збитків зазнають державні замовники в разі блокування конкурсних торгів, коли відбувається фіктивне оскарження торгів для їх зриву чи подаються фіктивні пропозиції учасників конкурсних торгів з метою приведення процедури до відміни. Обидва напрямки супроводжуються головною ідеєю лобіювання інтересів конкретного учасника, але в кожному випадку зрив торгів і відстрочення поставок впливає на фінансовий стан державного замовника, а відповідно, і на державний бюджет [4].

Іншим напрямком прояву корупційних явищ є неефективне використання бюджетних коштів, зокрема при розподілі державних замовлень та пільг, що ще більше ускладнює бюджетні проблеми країни. Крім того, коли державні замовлення виконуються організаціями “рекомендованими” зі сторони чиновника, що відповідно отримав винагороду від такої організації, є вірогідність великого ризику неякісного виконання таких замовлень, що в результаті знову ж таки “відшкодовується” за рахунок державних коштів.

Як правило, навіть державні субсидії спрямовуються на ті сфери, в яких уже розвинуто корупційні схеми, нехтуючи потребами тих державних програм, де фінансування дійсно потрібне.

Якщо проаналізувати всі вищезрозглянуті моменти корупційних явищ, то розуміємо, що основний їх негативний вплив на фінансову систему країни відбувається з боку зменшення податкових надходжень і втрат державних коштів у вигляді збитків, або у вигляді надлишкових витрат з боку держави. У результаті, як зазначив на одній із конференцій з питань протидії корупції Президент України В. Янукович: “Україна щорічно втрачає близько 20 мільярдів гривень” [3].

Наслідком таких “державних витрат” є відсутність фінансування соціальної сфери, а відповідно, підрив авторитету влади, посилення зневіри у здатність влади встановлювати, контролювати та дотримуватися чесних правил ринкової гри, зі сторони економічного розвитку країни погіршується інвестиційний клімат, результатом чого є не вирішення проблем подолання спаду виробництва,

оновлення основних фондів, розширюються масштаби корупції в неурядових організаціях (на фірмах, підприємствах, в громадських організаціях), що призводить до зменшення ефективності їхньої роботи, а відповідно, знижується ефективність економіки країни загалом.

Основні засади нового закону про протидію корупції в першу чергу направлені на запобігання корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Його відмінність від попереднього закону в тому, що дії держави направлені в основному на попередження (запобігання) корупції, а в старому – на репресивні дії стосовно корупціонерів.

Чи вплине ця зміна на суспільство загалом та економіку країни, доведе покаже час, але вже зараз можна стверджувати, що ефективна боротьба з корупцією вимагає комплексного підходу, одним із напрямків якого є жорсткий контроль за фінансовими розрахунками як на рівні постачальників, так і на рівні споживачів, тобто державних замовників. Поліпшити ситуацію, що склалась в Україні, може чітка звітність і правозастосування у сферах надходження та витрачання державних коштів, але при цьому весь процес витрачання державних коштів, надання дозволів і державних замовлень повинен бути прозорим, максимально доступним для контролю та спостереженням як зі сторони спеціальних контролюючих органів, так і громадськості в цілому.

Оскільки корупція – явище, яке породжене невідповідністю чинного законодавства законам, за якими живе реальне суспільство, то боротьба з корупцією має відбуватися за такими напрямками: підвищення прозорості дозвільної системи країни та витрачання державних коштів, відкритість інформації щодо збитків, завданих корупцією, має бути громадський контроль за діями чиновників та стимулювання виконавчої влади до виконання діючих законів і в той же час зменшення нормативного тиску держави, щоб виконання законів не приводило до банкрутства бізнесу і прагнення обходити законодавство, а економіка країни не потрапила в ситуацію, коли заходи запобігання корупції будуть більш збиткові ніж наслідки її існування.

Дослідження впливу корупції на фінансову систему країни довели, що практично будь-яка корупційна схема призводить до збитків, завданих державі. Корумпованість економіки, зокрема в питаннях державних витрат тягне за собою ослаблення фінансової системи держави в цілому та розширення тіньової економіки зокрема, що загрожує національній безпеці та суспільному ладу України, системно і комплексно впливає на формування і діяльність владних і політичних інститутів, підриває довіру громадян до влади.

Для протидії розвитку корупції в країні потрібно не лише удосконалювати законодавство по боротьбі з корупцією, але і стимулювати населення країни для запобігання корупційних проявів, оприлюднюючи інформацію про державні витрати і надаючи можливість громадськості контролювати грошові потоки

державних коштів. Разом з тим одним із стимулів для попередження корупційних явищ можуть бути розрахунки збитків, що завдає державі корупція, відриті для населення країни, які забезпечать розуміння того, що корупція – це загальна проблема фінансових втрат всієї країни і кожного окремого громадянина.

Література:

1. Про засади запобігання і прогидії корупції : Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.
2. Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти : Закон України від 22.02.2000 р. № 1490-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.
3. Інформаційно-аналітичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ura-inform.com/uk/politics/2011/07/08/korruptzhija>. 6. Transparency International. Curbing Corruption in Tsunami Relief Operations. Proceedings of the Jakarta Expert Meeting, 2009 April 7- 8. – Manila : ABD.
4. Многоликая коррупция: Выявление уязвимых мест на уровне секторов экономики и государственного управления / под ред. Э. Кампоса и С. Прадхана ; пер. с англ. – М. : Альпина Паблишерз, 2010. – 551 с.
5. Степанюк В. “Українська” корупція є системною [Електронний ресурс] / В. Степанюк В. // Інформаційно-аналітичний портал. – Режим доступу : <http://www.rivne.mns.gov.ua/content/ukrainskakorupsia.html>.
6. Transparency International. Curbing Corruption in Tsunami Relief Operations. Proceedings of the Jakarta Expert Meeting, 2009, April 7- 8. – Manila : ABD.

Надійшла до редколегії 18.02.25013 р.